ДАШ ҮСТӘ ДАШ ГОЈДУГЧА...

Кечән ил бу вахт онларын хош сорағы Бакынын тикинти мејданчаларындан, Һәштәрхан вилајәтинин Ахтјубинск шәһәриндән, Хачмаз рајонунун Јалама, Гусар рајонунун Имамгулу кәндләриндән кәлирди. Тәләбә иншаат дәстәсинин үзвләри гуруб-јарадыр, даш үстә даш гојур, јени мәктәб бианалары учалдырдылар...

Тәләбә иншаат дәстәсинин командири Нәсиб Аллаһвердијев дә, тикинтидә бригадир кими чалышан Агил Рүстәмов, Заһид Исајев, Агасәфа Һачыјев, Адил Гулијев, Әли Шәрифов да, бригадаларын үзвләри дә Бакыја алныачыг, үзүағ гајытдылар. Онларын гүввәси илә Јалама вә Имамгулу кәндләриндә јени мәктәб бинaлары учалдылмышды. 50 нәфәрлик тәләбә иншаат дәстәси 70 мин манатлыг иш көрмүш, нәзәрдә тутулан планы 110 фаиз јеринә јетирмишди. Азәрбајчан ЛККИ Мәркәзи Комитәси тәләбә иншаат коллективини Фәхри фәрманла тәлтиф етмишдир.

Сөһбәт М. Ф. Ахундов адына Азәрбајчан Дөвләт Педагожи Рус Дили вә Әдәбијјаты Институтунун тәләбә иншаат коллективиндән кедир. Бу илки әмәк семестриндә дә онлар әсил һүнәр көстәрирләр. Дәстәләрдән бири Хачмаз, дикәри исә Күрдәмир рајонунда чалышыр. Бригадаларын бири бетон төкүр, башга бириси торпаг иши көрүр, үчүнчүсү дивар һөрүр...

Тәләбәләр јалныз тикинти иши илә мәшғул олмур, еји заманда әһали арасында сијаси-күтләви иш апарыр, мүһазирә охујур. Сов.ИКП XXV гурултајынын гәрарларыны тәблиг едирләр.

Мүвәффәгијјәтлә баша вурмушлар

62 нөмрәли орта мәктәб Шаумјан рајонунун габагчыл тәдрис мүәссисәләриндәндир. Мәктәбин педагожи коллективи кечән дәрс илини јүксәк көстәричиләрлә баша вурмушдур. Мәктәбин мүәллимләриндән Ә. Әлијева, А. Агајева, Ш. Будагова, С. Нәзиров, П. Гасымов дәрс дедији синифләрдә тә'лимин кејфијјәтинин јүксәлдилмәсинә хүсуси фикир вермиш вә нәтичәдә јүксәк көстәричиләр әлдә етмишләр.

Мәктәбин директору Һ. Агајев јени дәрс илинә һазырлыгла әлагәдар олараг көрүлән ишләрдән сөз дүшәндә дејир:

—Коллективимиз әлдә етдији јүксәк көстәричиләри јени дәрс илиндә дә давам етдирмәк үчүн индидән чидди һазырлыг ишләри көрүрләр. Шакирдләрин вәтәнә лајиг өвладлар кими бөјүмәси үчүн јени дәрс илиндә дә сә'јлә чалышачаг, вар гүввәмизи әсиркәмәјәчәјик.

Бу ишкүзар коллектив вердији вә'дә әмәл едәчәк, јени дәрс илиндә дә јүксәк наилијјәтләр газаначаглар.

М. ГАФАРОВ.

Бизим иш јолдашларымыз

Халг университетинин проректору

О, али мәктәби битирәндә чох көтүр-гој етди. Тә'јинат вахты ән узаг рајонда ишләмәк арзусунда олдуғуну билдирди. Тәләбә јолдашларындан бә'зиләри ону фикриндән дашындырмага чалышдылар: «Јардымлы даг рајонудур, узагдыр. Сәнин үчүн чәтин олар». Мүсәниф Мәммәдовун фикри исә гәти иди. Тәләбәлијин илк илләриндән гәрара алмышды ки, республикамызын ән учгар кәндиндә ишләсин. Ушагларымыза билик вә елм өјрәтсин. Даһи Низамини, Фүзулини, Вагифи, Сабири вә онларча Азәрбајчан әдәбијјаты классикинин әдәби ирсини кәнч нәслә өјрәтсин. Аталар јахшы дејиб: «Нијјәтин һара, мәнзилин ора». Мүсәннифин арзусу һәјата кечди. О, 1953-чү илдә Јардымлы рајонунун Нисәкәлә кәнд једдииллик мәктәбиндә мүәллимлик фәалијјәтинә башлады.

Илк күнләр о мүәјјән чәтинликләрлә гаршылашды. Шакирдләр ара-сыра дәрс бурахыр, үзүрлү сәбәб олмадан күнләрлә дәрсә кәлмирдиләр. Хүсусилә валидејнләр гызларын тәһсил алмасына манечилик төрәдирдиләр. Бу Мүсәниф мүәллими чидди дүшүндүрдү. О, кәнд Совети илә әлагә сахлады. Дәфәләрлә валидејнләри јығынчағы чағырды. Педагожи тәблигаты күчләндирәрәк, валидејнләрә дәјәрли мәсләһәтләр верди. Онун көстәрдији сә'ј һәдәр кетмәди.

Кәнд мүәллиминин педагожи усталығы, кениш вә сәмәрәли ичтимаи фәалијјәти рајон халг маариф шө'бәси рәһбәрләринин нәзәриндән гачмады. Она даһа мәс'ул бир вәзифә тапшырылды. Порсова мәктәбинә директор тә'јин олунду. Бир ил сонра исә Дагузү једдииллик мәктәбинә рәһбәрлији она һәвалә етдиләр. М. Мәммәдов бу ишин дә өһдәсиндән мүвәффәгијјәтлә кәлди. Аз вахт әрзиндә диггәтәлајиг тәдбирләр һәјата кечирилди.

Сонралар аилә вәзијјәти илә әлагәдар Азәрбајчан ССР Маариф Назирлији ону Губа РХМШ-нын сәрәнчамына көндәрди. Дүз 13 ил Алпан кәнд орта мәктәбиндә мүәллим ишләди. 1970-чи илдә исә Мүсәниф мүәллим ирәли чәкиләрәк, Губа Рајон Халг Маариф Шө'бәсинә методист тә'јин олунду. Онун мәс'улијјәти даһа да артды.

Губа Рајон Халг Маариф Шө'бәсиндә чалышдығы илк күнләрдән габагчыл тәчрүбәнин өјрәнилиб јајылмасы саһәсиндә кениш иш апарды. Рајон мүәллимләринә мүнтәзәм олараг методик көмәк көстәрди. Ичтимаи ишләрдә јахындан иштирак етди.

1972-чи илдә она Губа РХМШ нәздиндә фәалијјәт көстәрән «Педагожи биликләр» халг университетинин проректору вәзифәси тапшырыланда е'тираз етмәди. Һәвәслә ишә башлады. О заман университетин «Валидејнләр арасында педагожи биликләрин тәблиги» адлы бир факултәси вә 250 нәфәр динләјичиси варды. Мүсәниф мүәллим бу ичтимаи вәзифәнин өһдәсиндән лајигинчә кәлмәк үчүн кениш тәдбирләр планы һазырлады. Илк нөвбәдә күтләви изаһат ишини күчләндирди. Һәм дә чалышды ки, университетин шәбәкәси вә фәалијјәти кенишләндирилсин. Одур ки, әввәлә халг университетинин јардым шурасыны тәшкил етди. Шуранын көмәји илә факултәләрин сајы 4-ә, деканлыгларын сајы исә 13-ә чатдырылды. Һазырда университетин 601 нәфәр мүдавими «Педагожи биликләрин тәблиги», «Коммунист тәрбијәсинин әсаслары», «Кәнч мүәллимләр», «Кәнч тәбиәтчиләр» адлы факултәләри вардыр.

Өтән илләрин јекунлары вә ичтимаи бахыш көстәрир ки, Мүсәниф мүәллимин чалышдығы «Педагожи биликләр» халг университетинин деканлыглары рәнкарәнк тәдбирләр һәјата кечирир. Мәшғәләләр јүксәк сәвијјәдә тәшкил едилир. Бүтүн бунлар исә һәм ушагларын тәрбијәсинә, һәм дә валидејнләрә бөјүк көмәк көстәрир.

Губа «Педагожи биликләр» халг университетинин бөјүк мүвәффәгијјәт газанмасында М. Мәммәдовун хидмәтләри чохдур. О, 1973-чү илдә Улјановск шәһәриндә «Билик» чәмијјәти хәтти үзрә кечирилән мүшавирәнин фәал иштиракчысы олмушдур. 1975-чи илдә о, республика «Билик» чәмијјәтинин 200 манат пул вә бир гол сааты илә мүкафатландырылмышдыр.

Ичтимаи ишләрдә сәмәрәли фәалијјәтинә көрә Азәрбајчан КП Губа Рајон Комитәси М. Мәммәдову Фәхри фәрманла тәлтиф едиб. Бу јахынларда исә Мүсәниф мүәллимин проректор олдуғу халг университети ичтимаи бахышда биринчи јери тутдуғуна көрә о, «Габагчыл маариф хадими» дөш нишанына лајиг көрүлүб.

Коммунист Мүсәниф Мәммәдов бир нечә ичтимаи иш апарыр. О, һәм дә МАМЕИҺИ Губа Рајон Комитәси рәјасәт һеј'әтинин үзвү, әмәк һаггы вә әмәк мүһафизәси комиссијасынын сәдридир. Онун тәшәббүсү илә Губа рајон мүәллимләри үчүн кооператив үсулу илә јашајыш еви тикилир.

Мүсәниф мүәллимин арзулары чохдур. О, мүәллимләрин методик сәвијјәсини јүксәлтмәк, «Педагожи биликләр» халг университетинин фәалијјәтини даһа да кенишләндирмәк үчүн јени-јени јоллар ахтарыр. Бу нәчиб ишдә она мүвәффәгијјәтләр арзулајырыг.

В. СӘМӘДОВ.

РӘСМИ ШӨ'БӘ

Дәрс илинә һазырлыг һаггында

Азәрбајчан ССР Маариф Назирлијинин коллекијасы «Фүзули рајонунда мәктәбләрин вә дикәр ушаг мүәссисәләринин јени дәрс илинә һазырланмасынын вәзијјәти» һаггында мәсәлә мүзакирә етмишдир.

Гејд олунмушдур ки, Сов.ИКП XXV вә Азәрбајчан КП XXIX гурултајларынын гәрарларыны рәһбәр тутан рајонун халг маарифи ишчиләри, партија, совет, комсомол тәшкилатларынын рәһбәрлији илә мәктәбләри јени тәдрис илинә нүмунәви һазырламаг үчүн хејли иш көрмүшләр. Һәлә апрел ајындан социалист өһдәлији гәбул едилмиш, көрүләчәк ишләр планлашдырылмышдыр.

Мәктәбјашлы ушагларын һесабаты вахтында апарылмыш, тәхмини шәбәкә тәртиб олунмуш вә мәктәбләрин тәдрис-мадди базасыны мөһкәмләтмәк үчүн лазыми тәдбирләр һәјата кечирилмишдир. Рајонун 73 мәктәбиндә план үзрә нәзәрдә тутулмуш 23.012 нәфәр әвәзинә 23.152 шакирдин тәһсилә чәлб едиләчәји мүәјјәнләшдирилмишдир. Јени дәрс илиндә I синифләрдә 2.110, IX синифләрдә исә 1.927 шакирд охујачагдыр.

Шакирдләри дәрсликләрлә тә'мин етмәк үчүн әмәли ишләр көрүлүр. Тичарәт идарәсинә кәлмиш 84 адда 75.453 әдәд јени дәрслик РХМШ тәрәфиндән алыныб мәктәбләрә чатдырылмышдыр. Инди рајон мәктәбләринин китабханаларында 86 мин манатлыг дәрслик фонду вардыр.

Јени дәрс или үчүн 700 әдәд парта, 562 лабораторија столу, 26.721 манатлыг чиһаз вә аваданлыг алынмышдыр. Әсаслы вә чари тә'мирә, гыш үчүн јаначаг тәдарүкүнә дә башланмышдыр. Рајонун 37 мәктәбиндә чари, 10 мәктәбиндә исә әсаслы тә'мир баша чатдырылмышдыр.

Бүтүн бунларла бәрабәр коллекија һазырлыг ишләриндә бир сыра нөгсанлар да ашкара чыхармышдыр.

Көтүрүлмүш өһдәликләрлә әлагәдар мәктәб рәһбәрләринин апардығы ишләр, бу ишләрә ичтимаијјәтин вә һами тәшкилатларын чәлб едилмәси зәифдир. VIII синфи битирәнләрин һансы јолларла орта тәһсил алачағы дәгигләшдирилмәмишдир. Бу иш педагожи коллективләрдә тамамилә унудулмушдур.

Гочәһмәдли, Јухары Сеидәһмәдли, Кечәкәзлу орта, Гәрвәнд, Күрдләр сәккизиллик мәктәбләриндә гыш үчүн јаначаг еһтијаты һәлә тәдарүк едилмәмиш, бә'зи мәктәбләрдә чари тә'мир ишләринә башланмамышдыр. Күрдмаһмудлу кәнд орта мәктәбиндә аваданлыгларын сахланылмасы вә тә'мир едилмәси пис вәзијјәтдәдир. Јарымчыг истифадәјә верилмиш Балабәһмәнли вә Һорадиз кәнд орта мәктәбләриндә вәзијјәт ағырдыр.

Тәдрис е'малатханаларынын вә кабинетләрин саһмана салынмасы, мәктәбјаны интернатларын, буфетләрин шәбәкәсинин кенишләнмәси, һабелә орада шәраитин јахшылашмасы ишләринә чидди фикир верилмир. Дөвләт вәсаити һесабына тикилән јени бина, әлавә синиф отаглары вә тәдрис комбинатынын тикинтиси гәнаәтләндиричи сүр'әтлә апарылмыр.

Коллекија мүзакирә олунан мәсәлә барәсиндә кениш гәрар гәбул етмишдир. Гәрарда рајонун мәктәбләриндә јени дәрс илинә һазырлығы сүр'әтләндирмәк мәгсәдилә ајры-ајры идарә вә тәшкилатлара тапшырыглар верилмишдир.

С. Вурғунун анадан олмасынын 70 иллији гаршысында

СӘМӘД ВУРҒУНУН ӘСӘРЛӘРИНДӘ ДИАЛЕКТИЗМЛӘР

Сәмәд Вурғун доғма халгынын дилинин инчәликләринә дәриндән бәләд олмуш, ону мәнимсәмиш, бу дилин диалектизмләр адланан мәһәлли сөз вә ифадәләрини даим изләмиш, бунлардан һансыларынын бәдии әсәрин дилинә кәтирилмәсини дәфәләрлә көтүр-гој етмишдир. Мәһз бунун нәтичәсиндә шаир нитгин јығчам вә сәррастлығына, образларын даһа чанлы вә тәбиилијинә, гафијә вә вәзнин даһа ујарлығы үчүн диалектизм ваһидләриндән чох усталыгла истифадә етмәјә наил олмушдур.

Мүәллим үмумтәһсил мәктәбләримиздә С. Вурғун јарадычылығыны тәдрис едәркән әсәрләрин мәзмуну, идејасы, бәдии тәсвир вә ифадә хүсусијјәтләри илә јанашы, чанлы халг дили, хүсусән, мүасир дилимиз бахымындан диалектизм һесаб едилән сөз вә ифадәләр үзәриндә дә дајанмалыдыр.

Мүәллим изаһ етмәлидир ки, С. Вурғун әсәрләринин дилиндәки диалектизмләр әдәби дил ваһидләриндән: а) фонетик хүсусијјәтләринә көрә; б) грамматик хүсусијјәтләринә көрә; в) лексик хүсусијјәтләринә көрә фәргләнир.

Әдәби дилдән фонетик хүсусијјәтләринә көрә фәргләнән диалектизмләр әдәби дилдә гәбул едилмиш нормадан ја сәсартымына, сәсдүшүмүнә, ја да бир вә ја бир нечә сәсин фәргләнмәсинә көрә өзүнү көстәрир. Бунлара ашағыдакылар нүмунә ола биләр.

«Ал» сөзүнүн сонуна «а» сәсинин әлавәси илә «ала» шәклиндә ишләнмишдир:

Елдар:—Ала башына чәк, чапын гызышсын («Инсан»).

Бу фонетик һадисәјә шивәләримизин әксәријјәтиндә раст кәлинир.

«Һејф» сөзү ортасына «ы» сәсинин артырылмасы, «е» сәси јериндә «а» сәсинин ишләнмәси илә «һајыф» шәклиндә өзүнү көстәрир:

Һајыф ки, диләји дилиндә галды—
Јел әсди, күл солду, јарпаг саралды.
(«Комсомол»).

Бу хүсусијјәтә шивәләримиздә, һәмчинин Видадинин, Вагифин әсәрләриндә дә раст кәлинир.

«Һамысы» сөзү ортасындан «ы» сәсинин дүшмәси илә «һамсы» шәклиндә ишләнмишдир:

Күрчүләр... түркмәнләр, күрдләр, газаклар —
Һамсынын мәсләки, мәгсәди шанлы.
Һамсы бир мәһәббәт јолчуларыдды
Һамсынын өз ешги, гәлби варыдды
(«Инсан»).

«Нөвбар» сөзүндән «в» самитинин дүшмәси, «е» сәси јериндә «у/ү» сәсләринин ишләнмәси илә «нубар/нүбар» шәклиндә өзүнү көстәрир:

Ачыр гучағыны ана мәһәббәтлә
Һәр аддым башында бир јени һәјат.
Бир нубар јетирир ана тәбиәт.
(«Муған»).
Муғанда јетишән илк нүбарлары
Јемәк дә олмајыр ширинлијиндән.
(«Ајкүн»).

«Нөвбар» сөзүнүн «нубар/нүбар» шәклиндә ишләнмәси дә шивәләримизин чохуна хасдыр.

«Һарада, орада» сөзләри ортасында «а» сәсинин дүшмәси илә «һарда, орда» шәклиндә ишләнмишдир:

Әр һарда, арвад да орда олмалы
Сән өзүн бунлары бир јахшы дүшүн.
(«Ајкүн»).

Бу фонетик хүсусијјәтә шивәләримизин чохунда раст кәлинир.

«Өкеј» сөзү «е» сәси јериндә «ә» сәси ишләтмәклә «өкәј» шәклиндә өзүнү көстәрир:

Бахыб көз олурду өз баласы тәк,
Силинсин тарихдән доғма вә өкәј.
(«Бәсти»).

«Өкеј»—сөзүнүн «өкәј» шәклиндә ишләнмәси дә шивәләримиздә мүшаһидә олунур.

Әдәби дилдән грамматик хүсусијјәтләринә көрә фәргләнән диалектизмләр башлыча олараг морфоложи әламәтләрә көрә фәргләнир. Бунлара ашағыдакылары нүмунә көстәрмәк олар:

1) Икинчи шәхс тәкин мәнсубијјәтини билдирән «бабан»—исми јијәлик һалда әдәби дилдәки-нин шәкилчисиндән фәргли олараг, —јин шәкилчисини гәбул едәрәк ишләнир:

Дүшдү ағызлара бабајын ады,
Аналар сач јолуб, үз чырмалады.
(«Комсомол»).

2) Биринчи вә икинчи шәхс тәкин әвәзлији јөнлүк һалда гафијә јаратмаг вә үслуби чаларлыг билдирмәк үчүн Гәрб шивәләримиздә олдуғу кими, «мана, сана» шәклиндә ишләнмишдир. (Бунлары охујаркән «н» самитини сағыр «н» кими тәләффүз етмәк лазымдыр).

Орда сағталына јаш дама-дама
Әфсанә сөјләмиш бир гоча мана
(«Гыз гајасы»).
Елчи көндәрир сана
Рәһмин кәлсин атана.
(«Аслан гајасы»).

Дил тарихимиздә олдуғу кими, түркмән, ујғур, татар дилләриндә дә һәмин әвәзликләр сағыр «н»-лә ишләнир.

3) «Доғ, чых» фе'линә—«алы» фе'ли бағлама шәкилчисинин әлавәси илә шаир «доғалы», «чыхалы» фе'ли бағламалары ишләтмишдир.

Инди севин, Шејх Алы!
Бәхтинә күн доғалы...
Вагифи салдын тора...
Гојмадын динч отура...
(«Вагиф»).
Јурдумуз силкиниб чыхалы јасдан,
Алдым сорағыны Күрдән, Араздан.
(«Бәсти»).

Көрүндүјү кими, бу фе'ли бағламалардакы—«алы» шәкилчиси әдәби дилдәки — «анда» фе'ли бағлама шәкилчиси јериндә ишләнмишдир. Бу шәкилчи Гәрб шивәләриндә, еләчә дә XIX әсрә гәдәр дил тарихимиздә ишләнән—«алы», «әли» фе'ли бағлама шәкилчисинин биринчи вариантыдыр.

Әдәби дилдән лексик хүсусијјәтләринә көрә фәргләнән диалектизмләрә шаир әсәрләриндә јер вермишдир. Мәсәлән, «Аһыл» сөзү «јаша долмуш», «гочалмыш» мә'насында ишләнмишдир:

Аһыл дағлар гәлбимиздә галхар ајаға
Кор тәбиәт салам верәр ирадәмизә
Фыртыналар, тәлатүмләр баш әјәр бизә.
(«Ајкүн»).

«Аһыл» сөзүнә һәмин мә'нада әксәр шивәләримиздә раст кәлирик.

«Бархана»—сөзүнү шаир «ев шејләри», «ләвазимат» мә'насында ишләтмишдир:

Јерими шумлајыб әкән дә сәнсән,
Ағыр барханамы чәкән дә сәнсән.
(«Фәрһад вә Ширин»).

Бу сөзә һәмин мә'нада Гәрб шивәләриндә тәсадүф едилир.

«Илгым»—сөзү «сәраб», «мираж» мә'насында шаирин әсәрләриндә ишләнмишдир:

Муған дастанымда әкс олунмады
О јердә көрдүјүм көзәл — бир сәһнә
Сонралар билдим ки «илгым»дыр ады
Дүшсүн ше'римизин сөз хәзинәсинә.
(«Ајкүн»).

Мүәллим көстәрмәлидир ки, шаир Муғаны кәзән заман үфүгдә торпағын бүркүсүнүн су кими ахараг далғаланмасы мәнзәрәсини мүшаһидә етмиш, буну мә'на чаларлығы илә ифадә етмәк үчүн шивәләрдә ишләнән «илгым» сөзүнү сечиб бәдии әдәбијјата кәтирмишдир.

«Ираг» — сөзү архаик олуб, «узаг» мә'насында ишләнмишдир:

«Көр нәләр демишәм көзләрдән ираг!
Бир мәним ағлымын камилијинә бах!
(«Комсомол»).

«Ираг» сөзүнә шивәләримизин әксәријјәтиндә, гәдим түрк дилләри абидәләриндә, «Китаби-Дәдә Горгуд»да, еләчә дә Нәсиминин, Хәтаинин, Ашыг Әләскәрин дилиндә дә раст кәлинир.

«Суч»—сөзүнү шаир «күнаһ» мә'насында ишләтмишдир:

Нә олмуш? Нә имиш һамбалын сучу?
Бурдан тәсадүфән кечән бир гочу
Сынамаг истәмиш өз нағаныны,
Јурдсуз бир инсанын төкмүш ганыны...
(«26-лар»).

Мүәллим јухарыда гејд етдијимиз мисал—нүмунәләрин сајыны артырараг, фактлар әсасында шакирдләри баша салмалыдыр ки, Сәмәд Вурғун үмумхалг дилинә, онун мәһәлли диалект вә шивәләринә јахындан бәләд олан сәнәткар иди. О, гијмәтли әсәрләрини јарадаркән халгын сөз хәзинәсинә һәссаслыгла јанашмыш, үмумхалг колорити кәсб едән сөз вә ифадәләрдән, грамматик васитәләрдән бачарыгла истифадә етмишдир.

Ингилаб ГУЛИЈЕВ,
Степанакерт Дөвләт Педагожи Институтунун баш мүәллими.

Бакынын Октјабр рајонундакы 31 нөмрәли орта мәктәбдә габагчыл ријазијјат мүәллимләриндән бири дә Мәрјәм Әлијевадыр. О өтән дәрс илини јүксәк көстәричиләрлә баша вурмушдур.

Фото В. Тагыјевиндир.

Тајалар сејрәлир...

«Гызыл Орду» колхозунун бичәнәкләриндә тәзә чалынмыш отун хош әтри кәлир. Колхозчуларын гајғылары чохалыб. Онлар чалыб гурутдуглары оту дәрһал тајалара вурур, ону чүрүмәкдән горујур вә машынлара јүкләјиб колхоза тәһвил верирләр.

Мал-гара үчүн бол јем еһтијаты јарадылмасында Лачын рајонундакы Алхаслы кәнд орта мәктәбинин јухары синиф шакирдләри дә өз көмәкләрини әсиркәмирләр. Онлар јај истираһәти күнләриндә тез-тез имәчилијә чыхыр, отун дашынмасына көмәк едирләр.

Һәр күн 6—7 һектар саһәнин оту топланыр. Бичәнәкләрдә тајалар күндән-күнә сејрәлир.

Редаксијаја мәктуб

Беләләринин сајы чох олсун

Һөрмәтли редаксија! Мән јај истираһәтими республика һәмкарлар иттифагынын вердији путјовка илә Шимали Гафгазын Кисловодск шәһәриндәки «Москва» санаторијасында кечирмишәм. Истираһәтдән лап бу јахынларда хош тәәссуратла гајытмышам. Истираһәт вә мүаличә сағламлығыма хејли тә'сир етмишдир.

Бу сағламлыг очағында динчәләнләрә көстәрилән гајғыдан сөһбәт ачмаг истәјирәм. Мән «Москва» санаторијасында ишләјән тибб бачыларынын, һәкимләрин һамысындан разыјам. Онларын сә'ји нәтичәсиндә зәһмәткешләр јахшы вә сәмәрәли мүаличә олунурлар.

Һөрмәтли редаксија! Бу һуманист, хошрәфтар вә хејирхаһ нијјәтли һәкимләр һаггында үрәк сөзләрими демәк истәјирәм. Һәр шејдән әввәл, дејим ки, тәчрүбәли, биликли, бачарыглы һәкимләр хәстәни ширин сөһбәти илә сағалтмаға, она бир психолог кими јанашмаға сә'ј көстәрирләр. Онлар диагнозу дүзкүн мүәјјәнләшдирир, сәһвә јол вермирләр. Белә һәкимләрдән бири дә Кеннади Хрестафорович Давидјандыр. Мәним мүаличә һәкимим о иди. К. Давидјан мүәллим олдуғуму билиб үрәк вә әсәб хәстәлијими сакитләшдирмә үсулу илә мүаличәјә башлады. Рентген, кардиограм нәтичәләринә бахды вә мәни һәртәрәфли тибби мүајинәдән кечирди. Үрәјими динләди. Мүаличә олундугча күндән-күнә јахшылашыр вә өзүмү јүнкүл һисс едирдим. К. Давидјан һәм дә хош, сәмими, меһрибан бир инсандыр. О, тез-тез мәним олдуғум палатаја кәлир, әһвалымы сорушур, иштаһымла марагланыр, сәһһәтимин јахшы олмасы үчүн фајдалы мәсләһәтләр верирди. 24 күнлүк чидди мүаличәдән сонра үрәк ағрыларым хејли арадан галхды. Һөрмәтли редаксија! Мән бу мәктубум васитәсилә гајғыкеш һәким К. Давидјан кими халгын сағламлығы кешијиндә дајанан, бу ишдә бүтүн билик вә бачарығыны әсиркәмәјән һәкимләрә бир даһа өз дәрин миннәтдарлығымы билдирмәк истәјирәм. Гој беләләринин сајы чох олсун.

Зәрбәли СӘМӘДОВ,
әмәкдар мүәллим.

Фәнн мүәллиминә көмәк

„АНА ҮРӘЈИ, ДАҒ ЧИЧӘЈИ“НИН ТӘДРИСИНӘ ДАИР

Дөрдүнчү синфин әдәбијјат програмында јазычы Микајыл Рзагулузадәнин «Китаби-Дәдә Горгуд»дакы биринчи бој әсасында јаздығы «Ана үрәји, дағ чичәји» һекајәсинин тәдрисинә ики саат вахт верилмишдир. Бу ики саат әрзиндә мүәллим һекајәнин мәзмунуну мәнимсәтмәли, әсәрдәки Вәтән вә халг мәһәббәтинин, ана вә оғул мүнасибәтинин бәдии ифадәсиндән бәһс етмәли, шакирдләрә вәтәнпәрвәрлик, валидејнә мәһәббәт һиссләри, естетик зөвг ашыламалыдыр.

«Ана үрәји, дағ чичәји» һекајәсини кечмәздән әввәл мүәллим шакирдләрин биликләрини тәкрар етдирмәлидир.

— Азәрбајчан шифаһи халг әдәбијјатынын мүхтәлиф әдәби нөвләри вардыр. Нағыллар, аталар сөзләри вә тапмачалар, бајаты вә лајлалар... Дастан шифаһи әдәбијјатын һәчмчә бөјүк, һәм дә кениш јајылмыш нөвүдүр. Дастанларда ше'рлә нәср нөвбәләшир. Белә ки, бир һиссә нәгл едиләндән сонра һадисәләрлә сәсләшән, бағлы олан ше'рләр охунур.

«Китаби-Дәдә Горгуд»дакы бојлар да бу чүр сәнәт әсәрләридир. Һәмин дастанлар намә'лум бир шәхс тәрәфиндән јазыја алынараг «Дәдә Горгуд китабы» ады алтында јашамышдыр. Бу абидәнин һәләлик ики әлјазмасы мә'лумдур. Һәмин дастанлар халг сәнәтинин, тарихимизин, улу бабаларымызын адәт-ән'әнәләринин өјрәнилмәсиндә гијмәтли сәнәт әсәрләридир.

Габагчыл мүәллимләр јухарыдакы мәзмунда кичик кириш сөзүндән сонра гејд едирләр ки, бу күн кечәчәјимиз «Ана үрәји, дағ чичәји» һекајәси јазычы Микајыл Рзагулузадә тәрәфиндән «Китаби-Дәдә Горгуд»дакы «Дирсә хан оғлу Бугач» дастанындан истифадә јолу илә јазылмышдыр.

Һекајәнин әввәлиндәки парча Вәтән көзәлликләринә мәһәббәт дујғусу ојатмаг, естетик зөвг ашыламаг бахымындан фајдалыдыр. Белә ки, күчлү поетик тә'сир бағышлајан һәмин парчада Вәтәнин зәнкин тәбиәти, баһары јүксәк бир бәдииликлә тәрәннүм олунур: **«Уча дағларын алмаз кими парылдајан гарлы тәпәләриндән сис-думан чәкилир, көјләрин көзәл гызы назлы-назлы күлүмсәјирди. Тәбиәт гыш јухусундан ојаныр, көјләр дә, јерләр дә әлван рәнкләрә бојанырды. Јамачлардан бојну бүкүк бәнөвшәләрин, алабәзәк дағ чичәкләринин әтри сачылыр, ағачларда рәнбәрәнк чичәкләр ачылыр, мәхмәр отларын арасындан бүллур сулар сүзүлүр, гөнчәләрә, дүјмәчәләрә парлаг инчиләр дүзүлүрдү.**

Баһар бүтүн көзәлликләри илә бизим елләрә кәлирди. Баһарла биркә онун шух елчиләри: гарангушлар, сығырчынлар шән нәғмәләрлә дәстә-дәстә учушуб өтүшүрдүләр».

Бакыдакы 247 нөмрәли мәктәбин мүәллими Баһар Шүкүрова «IV синифдә әдәбијјат дәрсләри» методик вәсаитиндәки көстәриши әлдә рәһбәр тутараг һека[illegible] синифдә там оху[illegible] О, вәтән көзәлликләрини, ана гәлбинин һисс вә һәјәчанларыны, ана мәһәббәтинин гүдрәтини әкс етдирән парчалары охудур.

Һекајәнин тәһлилиндә мүәллим әсәрдәки сурәтләри сәчијјәләндирән хүсусијјәтләри шакирдләрин өзләринин фәаллығы шәраитиндә шәрһ едир. Белә ки, Јасовулбашынын икиүзлү вә хаин гәлбли олдуғуну баша салмаг үчүн мүвафиг һиссәнин мәзмуну сорушулур, һәмин парчадакы сурәтләрин мә'нәви аләми ачылыр.

Мүәллим шакирдләрә чатдырыр ки, Дирсә ханын Јасовулбашы пахыл вә ачкөз бир шәхсдир. О, мәрд, чәсур Бугачын шөһрәт газанмасыны истәмир. Јасовулбашы һијлә јолу илә Дирсә ханын гәлбиндә оғлуна гаршы шүбһә ојадыр, ону оғлунун гатили олмаға тәһрик едир.

Мүәллимләримиз шакирдләрә мәрдлик, чәсарәт, дүзлүк кими кејфијјәтләр ашыламаг үчүн Јасовулбашынын шәрәфсиз өлүмүндән бир факт кими истифадә едә биләрләр.

Сумгајыт шәһәриндәки 23 нөмрәли мәктәбин әдәбијјат мүәллими Рафиг Јусифоғлу шакирдләрә дејир ки, хаинлик, икиүзлүлүк, јалтаглыг вә јаланчылыг инсаны фәлакәтә сүрүкләјән пис сифәтләрдир. Дирсә ханын гәлбинә кириб ону гызышдыран вә доғма оғлуна ох атдыран Јасовулбашы белә сифәтләрә маликдир. Һагг, әдаләт һеч вахт мәғлуб олмур. Хаин гәлбли Јасовулбашынын өлүмү дә буну тәсдиг едир.

«Ана үрәји, дағ чичәји» һекајәсиндәки Бугач вәтәнпәрвәр бир гәһрәмандыр. О, вәтәнин зүмрүд булагларындан су ичмиш, ана јурдун бәрәкәтли торпагларындан күч вә гүввәт алмышдыр. Ону мәктәблиләрә бир вәтәнпәрвәр кими севдирмәк үчүн ашағыдакы чүмләләри хүсуси интонасија илә охумаг лазымдыр:

«Бугач үзүнү галан хаин гачаглара тутуб деди:

— Сизә өлүм аздыр. Сиз јурдсуз-јувасыз дидәркинләр кими јашамалы, бизим хошбәхтлијимизи, јурдумузун, елимизин чаһ-чәлалыны көрүб, күндә јүз дәфә өлмәлисиниз!..».

«...Мән һушуму итирдикдә, ағсачлы, ағ саггаллы бир киши көзүмә көрүнду. Бу, гоча озан Дәдә Горгуд иди. О мәним јарамы үч дәфә сығаллајыб деди: «Ана сүдү илә дағ чичәји сәнин јарана мәлһәмдир!

Гырх гыз бир анда дағa чыхыб, **ана вәтәнин ширәсини ичмиш** әтирли дағ чичәкләрини јығды. **Ана сүдү илә дағ чичәјини** мәлһәм едиб, икидин јарасына сүртдүләр, сарыдылар, ону атына миндириб обасына апардылар».

Ана, вәтән сөзләри һәмишә гоша сәсләнмиш, ана мәһәббәти вәтән мәһәббәти кими гијмәтли, әзиз вә уча тутулмушдур. Гәдим дастан нүмунәси әсасында ишләнмиш бу әсәрдә дә һәмин мотив, һәмин фикир јухарыдакы мәтндән көрүндүјү кими, образлы шәкилдә, јүксәк бәдииликлә тәсвир вә тәрәннүм олунмушдур.

Атасы илә илк ова чыхмыш оғлунун јолуну Анахатун һәјәчанла, сәбирсизликлә көзләјир. Овдан кәләнләри јахшы гаршыламаг үчүн тәдбирләр көрмүш ана онларын арасында оғлуну көрмүр, бундан нараһат олур.

Ананын өвлада олан дәрин мәһәббәт вә истәјинин ачылмасы бахымындан онун Дирсә хана дедији сөзләр марағлыдыр. Бу сөзләрин јүксәк емосионаллыг вә усталыгла гирәәти илә шакирдләрдә ана мәһәббәтинин бөјүклүјүнә инам вә еһтирам һисси тәрбијә етмәк мүмкүндүр.

Мөвзуну јекунлашдыраркән мүәллим гејд етмәлидир ки, Азәрбајчан халгы гәдим бир тарихә маликдир. Бу тарих јаделли ишғалчылара, јерли зүлмкарлара, халгын дүшмәнләринә гаршы мүбаризәләрлә долудур. «Ана үрәји, дағ чичәји» һекајәсиндә халгымызын гәһрәман оғулларынын вәтән наминә мүбаризәси бәдии шәкилдә үмумиләшдирилмишдир. Һекајәнин гәһрәманы Бугач вәтәнпәрвәр олмагла јанашы, һәм дә мәрд вә горхмаздыр.

Габагчыл мүәллимләрин тәчрүбәси вә мүшаһидәләр көстәрир ки, һекајәнин мөвчуд методик әдәбијјата әсасланмагла бу чүр тәдриси әсәрин мәзмунунун дәриндән мәнимсәнилмәсинә, һекајәнин идеја-бәдии хүсусијјәтләринин јадда мөһкәм галмасына, шакирдләрин тәфәккүрүнүн инкишафына мүсбәт тә'сир көстәрир.

Ш. МӘММӘДОВ,
Азәрбајчан ДЕТПИ-нин диссертанты.